

LIETUVOS ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO STANDARTAI

Leidiny s finansuojamas ES Europos socialinio fondo lėšomis pagal Techninės paramos veiksmų programą, įgyvendinant projektą „ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimas Lietuvoje 3“.

Leidinį parengė

LR finansų ministerija kartu su

VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutu ir

VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP)

Redaktorė Rūta Krasnovaitė

Dizainerė – maketuotoja Daiva Jackevičienė

2013 m. balandžio 5 d. ES struktūrinės paramos vertinimo standartų projektas buvo aptartas LR finansų ministerijos renginyje „ES struktūrinės paramos vertinimų kokybė ir rezultatų panaudojimas. Vertinimo standartų taikymas“, kuriame dalyvavo vertinimo užsakovų ir paslaugų teikėjų atstovai.

Tiražas 110 egzempliorių

Išleido UAB „S Logistika“

info@s-reklama.lt, www.s-reklama.lt

ISBN 978-609-95531-5-3

IŽANGOS ŽODIS	5
ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO STANDARTŲ PASKIRTIS	6
1. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO SISTEMA IR VERTINIMO PLANAVIMAS.....	8
1.1. ES struktūrinės paramos vertinimo funkcijos ir reglamentavimas Lietuvoje.....	8
1.2. ES struktūrinės paramos vertinimo plano rengimas.....	10
1.3. Partnerystė ES struktūrinės paramos vertinime.....	11
2. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO ĮGYVENDINIMAS	13
2.1. Vertinimo projekto rengimas.....	13
2.2. Vertinimo projekto vykdymas.....	16
3. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO REZULTATAI IR JŲ NAUDOJIMAS	22
3.1. ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatai	22
3.2. ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatų naudojimas.....	22
Priedas. Su vertinimo standartais susiję šaltiniai	28

ES struktūrinės paramos vertinimas yra svarbi priemonė, galinti prisidėti prie to, kad 2014–2020 m. veiksmų programų valdymas būtų nukreiptas į rezultatus. Suprantama, kad vertinimui keliami vis aukštesni reikalavimai, siekiant užtikrinti vertinimo kokybę, rezultatų patikimumą ir naudą.

Vadovaudamasi prielaida, kad vertinimų kokybė priklauso nuo vertinimo paslaugų užsakovų, paslaugų teikėjų indėlio ir jų bendradarbiavimo, Finansų ministerija nuolat vykde įvairiais veiklas, kuriomis buvo siekiama pagerinti ES struktūrinės paramos vertinimo kokybę Lietuvoje: parengė vertinimo metodinius dokumentus, organizavo tarptautines vertinimo konferencijas, rengė mokymus ir kitus renginius vertinimo paslaugų užsakovams, paslaugų teikėjams, vertinimo bendruomenei, atliko teminius vertinimus apie vertinimų kokybę ir jų rezultatų panaudojimą Lietuvoje. Įgyvendintos veiklos tapo akstinu parengti bendrus ir aiškius vertinimo standartus, kurie apibrėžtų, ką mes laikome kokybišku ES struktūrinės paramos vertinimu Lietuvoje.

Rengiant šį standartų dokumentą buvo panaudoti dviejų teminių vertinimų rezultatai apie ES struktūrinės paramos vertinimų kokybę ir rezultatų panaudojimą Lietuvoje, atsižvelgta į Europos Komisijos rekomendacijas ir užsienio šalių patirtį vertinimo standartų srityje. Rengiant standartus taip pat buvo konsultuojamasi su Lietuvos vertinimo bendruomenės atstovais (vertinimų užsakovais, paslaugų teikėjais, akademinės bendruomenės atstovais).

Tikimasi, kad 2014–2020 m. laikotarpiu šis standartų dokumentas, kuriame pateikiama bendra programų vertinimo vizija ir konkretūs jos įgyvendinimo žingsniai, ES struktūrinės paramos vertinimą Lietuvoje padės pakelti į aukštesnį kokybinį lygmenį visuose jo etapuose (vertinimų planavimo, įgyvendinimo ir jų rezultatų panaudojimo), pagrįstą tiek vertinimo poreikiais, tiek vertinimo galimybėmis už vertinimą atsakingose institucijose ir paslaugų teikėjų organizacijose.

Loreta Maskalioviene

LR finansų ministerijos Europos Sąjungos struktūrinės paramos valdymo departamento direktorė

Atliekant vertinimą siekiama objektyviai nustatyti viešųjų intervencijų vertę

Vertinimu laikomas objektyvus viešosios intervencijos (viešosios politikos, programos, priemonės, projekto ir t. t.) vertės nustatymas pagal atitinkamos intervencijos socialinius ir ekonominius poreikius, įgyvendinimo procesą ir poveikį.

ES struktūrinės paramos vertinimui (toliau – vertinimas) būdingi šie bruožai, atskiriantys jį nuo kitų įrodymais grįsto valdymo priemonių (stebėsenos, audito, mokslinių tyrimų ir t. t.):

- *vertinimo tikslas – tobulinti veiksmų programų rengimą ir įgyvendinimą, atsiskaityti už ES struktūrinės paramos panaudojimą;*
- *vertinimo rezultatai skirti sprendimų priėmėjams, atsakingoms institucijoms, kitoms visuomenės grupėms;*
- *vertinimus turi atlikti ekspertai, funkciškai nepriklausomi nuo institucijos, atsakingos už veiksmų programos įgyvendinimą;*
- *atliekant vertinimą turi būti taikomi įvairūs vertinimo požiūriai ir metodai duomenims surinkti ir jiems analizuoti;*
- *vertinimo procese dalyvauja atsakingų institucijų ir kitų suinteresuotųjų grupių atstovai;*
- *galutinis vertinimo rezultatas yra vertinimo ataskaita, kurioje paprastai pateikiama vertinimo metodika, rezultatai, išvados ir rekomendacijos.*

Vadovaujantis ES struktūrinės paramos reglamentais, 2014–2020 m. laikotarpiu turi būti atliekamas išankstinis, programavimo metu vykdomas ir baigiamasis ES veiksmų programų vertinimas. ES valstybės narės atsakingos už išankstinį ir programavimo metu vykdomą vertinimą, o baigiamąjį vertinimą atlieka Europos Komisija, glaudžiai bendradarbiaudama su ES valstybėmis narėmis.

Vertinimo standartai yra skirti vertinimo planavimui, įgyvendinimui ir rezultatų panaudojimui tobulinti

Šiame vertinimo standartų dokumente pateikiami minimalūs standartai ir gairės dėl vertinimų planavimo, įgyvendinimo ir rezultatų panaudojimo. Jame vadovaujamas prielaida, kad vertinimų kokybė priklauso nuo vertinimo paslaugų užsakovų ir paslaugų teikėjų indėlio bei jų tarpusavio bendradarbiavimo. Be šių veiksnių taip pat svarbus ir tinkamas procesas visuose vertinimo ciklo etapuose, įskaitant suinteresuotųjų grupių dalyvavimą vertinimo procese. Nors aukštos kokybės vertinimo ataskaitos padeda geriau taikyti vertinimo rezultatus, vertinimo rekomendacijų įgyvendinimas taip pat priklauso nuo jų veiksmingos sklaidos ir stebėsenos, taip pat nuo tokių išorės veiksnių kaip politinis palaikymas ar įrodymų poreikis viešojo valdymo sistemoje.

Rengiant šį dokumentą buvo atsižvelgta į 2008–2012 m. ES struktūrinės paramos vertinimų kokybės vertinimo ir ES struktūrinės paramos vertinimų rezultatų panaudojimo vertinimo metu nustatytas Lietuvos ES struktūrinės vertinimo paslaugų teikimo, vertinimo ataskaitų ir rezultatų panaudojimo stiprybes ir silpnybes. ES struktūrinės paramos vertinimo standartai papildė kitus metodinius dokumentus dėl vertinimų inicijavimo ir vykdymo Lietuvoje: ES struktūrinės paramos vertinimo metodines gaires, ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovą ir kt. Visi metodiniai dokumentai pateikiami interneto svetainėje „ES struktūrinė parama“ adresu: <http://www.esparama.lt/es-paramos-vertinimas>. Visos šiame leidinyje

minimos vertinimo ataskaitos paskelbtos minėtoje interneto svetainėje adresu: <http://www.esparama.lt/vertinimo-ataskaitos>.

Siekiant tobulinti vertinimo procesą, didinti vertinimo paslaugų kokybę ir gerinti vertinimo rezultatų panaudojimą šie standartai turi būti naudojami vertinimo užsakovų ir paslaugų teikėjų. Ministerijos ir kitos valstybės institucijos, atsakingos už ES struktūrinės paramos vertinimą, Lietuvos teisės aktuose ir kituose dokumentuose turi numatyti pagrindinius vertinimo planavimo, įgyvendinimo ir naudojimo standartus. Norint, kad paslaugų teikėjai, rengdami ES struktūrinės paramos vertinimo siūlymus ir teikdami vertinimo paslaugas, vadovautųsi vertinimo standartais, techninėse specifikacijose ir vertinimo paslaugų sutartyse turi būti pateikiama nuoroda į šį ES struktūrinės paramos vertinimo standartų dokumentą. Atitinkamas šių vertinimo standartų nuostatas galima taikyti ir nacionalinėje vertinimo sistemoje atliekant biudžeto programų vertinimą.

Standartų nauda
priklausys nuo jų
taikymo vertinimo
bendruomenėje

Nauji vertinimo terminai, taikomi šiame standartų dokumente

- **Programavimo laikotarpiu vykdomi vertinimai** yra vertinimai, kuriais siekiama išnagrinėti įgyvendinamos programos rezultatyvumą, efektyvumą ir poveikį, be to, bent kartą per programavimo laikotarpį turi būti įvertinama, kaip ES struktūrinių fondų parama prisideda prie kiekvieno prioriteto uždavinių įgyvendinimo.
- **Poveikio vertinimai** yra tokie ES struktūrinės paramos vertinimai, kurie skirti intervencijų sukeltiems pokyčiams nustatyti, t. y. kokie buvo intervencijų padariniai ar kiek intervencijos prisidėjo prie įvykusių pokyčių. Šių vertinimų objektas yra ES struktūrinės paramos strategija, veiksmų programa ar jos sudėtinė dalis (prioritetas, priemonė ir t. t.), taip pat jų grupė.
- **Įgyvendinimo vertinimai** yra tokie ES struktūrinės paramos vertinimai, kurie skirti programos valdymui, t. y. ar paramos administravimo procesas yra efektyvus, kaip sprendžiamos paramos gavėjų problemos. Šių vertinimų objektas yra ES struktūrinės paramos administravimo sistema, jos komponentai ir funkcijos, suinteresuotųjų grupių dalyvavimas įgyvendinant veiksmų programas.
- **Dalyvavimu grįsti vertinimai** yra tokie vertinimai, kuriuose laikomasi partnerystės požiūrio ir į kuriuos nuo vertinimo planavimo iki konkrečių vertinimo veiklų įgyvendinimo įsitraukia ne tik vertintojai, bet ir kitos suinteresuotosios šalys (socialiniai ir ekonominiai partneriai, paramos gavėjai ir kt.).
- **„Griežtieji“ vertinimo požiūriai ir metodai** yra eksperimentiniai ir neeksperimentiniai vertinimo būdai, kuriuos taikant aiškinamas priežastinis ryšys tarp intervencijų, kitų veiksmų ir stebimų pokyčių. Kontrafaktinis poveikio vertinimas, ekonometrinis modeliavimas, kaitos teorija grįstas vertinimas ar sąnaudų ir naudos analizė yra pagrindiniai šio vertinimo pavyzdžiai.

Kiti ES struktūrinės paramos vertinimo terminai apibrėžti atitinkamuose Lietuvos teisės aktuose ir ES struktūrinės paramos vertinimo metodiniuose dokumentuose.

Šio dokumento pirmoje dalyje pateikiami ES struktūrinės paramos vertinimo sistemos ir vertinimų planavimo standartai, antroje dalyje - vertinimo projektų rengimo ir vykdymo, o trečioje dalyje - vertinimų rezultatų panaudojimo standartai. Dokumentu priede pateikiami įvairūs informacijos šaltiniai, susiję su vertinimo standartais.

1. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO SISTEMA IR VERTINIMO PLANAVIMAS

1.1. ES struktūrinės paramos vertinimo funkcijos ir reglamentavimas Lietuvoje

Vertinimo funkcijos ir procedūros yra tinkamai nustatytos, jeigu:

- vadovaujančioji institucija efektyviai koordinuoja ES struktūrinės paramos vertinimą, t. y. parengia ES struktūrinės paramos vertinimo planą, koordinuoja Vertinimo koordinavimo grupės veiklą, vertinimų rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną;
- kiekvienoje už ES struktūrinės paramos vertinimų įgyvendinimą atsakingoje institucijoje paskiriamas už vertinimą atsakingas asmuo, kurio funkcijos aiškiai aprašytos ir susijusios su vertinimų planavimu, įgyvendinimu, rezultatų sklaida ir panaudojimu (jos gali būti derinamos su stebėsenos funkcijomis);
- kiekvienoje už ES struktūrinės paramos vertinimų įgyvendinimą atsakingoje institucijoje parengiamos ir patvirtinamos vidinės ES struktūrinės paramos vertinimo procedūros, kuriose aprašomi vertinimo planavimo, vykdymo ir rezultatų panaudojimo procesai.

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu už ES struktūrinės paramos vertinimą Lietuvoje yra atsakingos vadovaujančioji institucija (Finansų ministerija) ir tarpinės institucijos (kitos ministerijos ir valstybės institucijos). Finansų ministerija, kuri koordinuoja vertinimą, rengia vertinimo planus, užtikrina jų įgyvendinimą; koordinuoja Vertinimo koordinavimo grupės veiklą; organizuoja horizontaliuosius vertinimus, kuriuose dažniausiai nagrinėjami visoms valdymo sritims aktualūs klausimai; organizuoja vertinimo galimybių stiprinimo veiklą. Ministerijos ir kitos valstybės institucijos inicijuoja ir organizuoja vertinimus pagal savo atsakomybės sritis; dalyvauja Vertinimo koordinavimo grupės veikloje; bendradarbiauja su įgyvendinančiosiomis institucijomis, renkančiomis ir pateikiančiomis vertinimams reikiamus duomenis apie ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimą. Vertinimo koordinavimo grupė, kuri skatina tarpinstitucinį bendradarbiavimą, vykdo funkcijas, susijusias su vertinimo planų, planuojamų atlikti vertinimų techninių specifikacijų ir įgyvendintų vertinimų rezultatų svarstymu, pasiūlymų Finansų ministerijai ir kitoms už vertinimus atsakingoms institucijoms teikimu.

Žmogiškųjų išteklių planavimas

Naujuoju programavimo laikotarpiu ES valstybės narės turi skirti vertinimui reikalingus išteklius ir parengti vertinimui tinkamas procedūras. Kiekvienoje ministerijoje ar valstybės institucijoje, kuri yra atsakinga už ES struktūrinės paramos vertinimą, turi būti paskirtas už vertinimą atsakingas asmuo, kurio funkcijos būtų susijusios su vertinimų planavimu, įgyvendinimu ir jų rezultatų panaudojimu (vertinimo funkcijos galėtų būti derinamos su stebėsenos funkcijomis). Vadovaujantis Europos Komisijos rekomendacijomis, už vertinimą atsakingų institucijų darbuotojai, atliekantys vidinius vertinimus, neturėtų būti dalyvavę rengiant ar įgyvendinant programas, t. y. turėtų būti laikomasi nepriklausomumo principo.

Vertinimo funkcijoms atlikti turi būti paskirtas atsakingas asmuo

Gerosios praktikos pavyzdys – atskirų vertinimo padalinių veikla Lietuvos institucijose, atsakingose už vertinimą.

Vadovaujantis Europos Komisijos rekomendacijomis, kai kuriose Lietuvos institucijose buvo įsteigti atskiri padaliniai, atsakingi už vertinimo funkcijų įgyvendinimą (Finansų ministerijoje – Vertinimo skyrius, Žemės ūkio ministerijoje – ES ir nacionalinių programų vertinimo skyrius, Susisiekimo ministerijoje – Biudžeto programų vertinimo skyrius). Šių padalinių atsakomybės sritys buvo aiškiai apibrėžtos atitinkamuose jų veiklą reglamentuojančiuose procedūrinuose dokumentuose. Visų trijų institucijų atitinkamuose skyriuose 2013 m. pradžioje dirbo po keturis darbuotojus. Jie vykdė visas su vertinimų atlikimu susijusias funkcijas (nuo vertinimų planavimo iki jų rezultatų sklaidos). Atsakomybės už vertinimų atlikimą priskyrimas konkreitiems asmenims leidžia užtikrinti institucinę atminį ir mokymosi procesus, gerinti atliekamų vertinimų kokybę, atskaitomybę už vertinimų rezultatų panaudojimą.

Vertinimo procedūrų nustatymas

Naujuoju programavimo laikotarpiu vadovaujančioji institucija turėtų parengti ir patvirtinti bendrą ES struktūrinės paramos vertinimo procedūrą, kuri turėtų būti taikoma visoms ES struktūrinės paramos vertinimo sistemoje dalyvaujančioms institucijoms. Vadovaudamasi šia procedūra, atsakingos institucijos turėtų parengti ir patvirtinti vidines ES struktūrinės paramos vertinimo procedūras. Pagrindinė atsakomybė už visų su vertinimais susijusių funkcijų atlikimą turėtų būti numatyta atsakingam asmeniui ar vertinimo padaliniiui (jei toks institucijoje įsteigtas). Procedūrinuose dokumentuose turėtų būti aprašyti trys pagrindiniai vertinimo proceso etapai: vertinimų planavimas, įgyvendinimas ir rezultatų panaudojimas.

Aprašant vertinimų planavimo tvarką, turėtų būti nurodytos procedūros, susijusios su vertinimo poreikio pagrindimu, techninės specifikacijos rengimu, vertinimo biudžeto planavimu. Vertinimo planavimo procedūros turėtų numatyti už vertinimus atsakingo asmens ar institucijos padalinio bendradarbiavimą su kitais (pagal kompetenciją susijusiais) atitinkamos institucijos padaliniais ir Finansų ministerijos Europos Sąjungos struktūrinės paramos valdymo departamento Vertinimo skyriumi. Aprašant vertinimo vykdymo procedūras, daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama vertinimo proceso priežiūrai ir kokybės kontrolei, institucijos įsitraukimui į duomenų rinkimo veiklas, interaktyvaus vertinimo proceso užtikrinimui (vertinimo ataskaitų pristatymams, pastabų teikimui, bendriems posėdžiams analizės išvadoms ir rekomendacijoms aptarti). Vertinimų rezultatų panaudojimo procedūrų aprašymas pirmiausia turi būti susijęs su rekomendacijų įgyvendinimo stebėsenos užtikrinimu, priskiriant šią funkciją už vertinimus atsakingam asmeniui. Be to, turi būti numatytos vertinimo ataskaitų viešinimo priemonės, pristatymo renginių organizavimas, kitos institucijai aktualios vertinimų rezultatų sklaidos priemonės.

Turi būti
nustatytos bendros
ir specifinės
vertinimo
procedūros

1.2. ES struktūrinės paramos vertinimo plano rengimas

Vertinimas yra tinkamai planuojamas, jeigu:

- ES struktūrinės paramos vertinimo planas rengiamas konsultuojantis su visomis susijusiomis institucijomis, laikantis proporcingumo principo, atsižvelgiant į intervencijų ciklą, vertinimo poreikius, bendruosius vertinimams taikomus reikalavimus;
- ES struktūrinės paramos vertinimo plane numatyti vertinimai užtikrina, kad bus sistemingai analizuojamas veiksmų programos (ar jos dalies) efektyvumas, rezultatyvumas ir poveikis;
- numatomi pakankami finansiniai ir žmogiškieji ištekliai vertinimams atlikti, atsižvelgiant į vertinimo tipą, apimtį, planuojamos taikyti metodikos sudėtingumą, duomenų surinkimo procedūras;
- pasirenkami tinkami vertinimų atlikimo terminai, siekiant integruoti vertinimų rezultatus į sprendimų priėmimo procesą (rengiant ar koreguojant programas, inicijuojant ar sustabdant priemonių įgyvendinimą).

ES struktūrinės
paramos
vertinimo planas
yra pagrindinis
planavimo
dokumentas

2014–2020 m. laikotarpiu veiksmų programos turi būti sistemingai vertinamos orientuojantis į Sanglaudos politikos rezultatus ir laikantis proporcingumo principo, t. y. planuojamų atlikti atskirų programų ar prioritetų vertinimų skaičius ir jiems skirti finansiniai ištekliai turi būti paskirstyti proporcingai, atsižvelgiant į bendras veiksmų programai ar priemonėms įgyvendinti numatytas lėšų sumas. Vertinimų aktualumą ir indėlį, tobulinant programų įgyvendinimą, užtikrina tinkamas vertinimo poreikio nustatymas. Vertinimus naudinga planuoti, kai nustatomos programų įgyvendinimo problemos, kai reikia įgyvendinti atskaitomybės reikalavimus (pvz., surinkti trūkstamus duomenis, parengti metines ataskaitas), kai siekiama tobulinti programų, prioritetų ar priemonių įgyvendinimą.

Vadovaujant čioji institucija turi parengti ir pateikti tvirtinti Stebėsenos komitetui 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos vertinimo planą. Šį dokumentą turi sudaryti tokie esminiai elementai: preliminarus planuojamų atlikti vertinimų (įgyvendinimo ir poveikio) sąrašas; kiekvienam vertinimui planuojami naudoti metodai ir jų taikymui reikalingi duomenys; vertinimams reikalingų duomenų (apie bendruosius ir konkrečiuosius programų rodiklius) surinkimo procedūrų aprašymas; vertinimų atlikimo terminai; vertinimų rezultatų naudojimo ir sklaidos strategija; vertinimams reikalingi žmogiškieji ištekliai; preliminarus vertinimų plano įgyvendinimo biudžetas; mokymų planas. Pagal poreikį ES struktūrinės paramos vertinimo planas gali būti tikslinamas kasmet.

Vertinimams
turi būti skirti
pakankami
finansiniai ištekliai

Vertinimams skirti finansiniai ištekliai turi būti pakankami, atsižvelgiant į 2014–2020 m. laikotarpio reikalavimus taikyti „griežtesnius“ vertinimo požiūrius ar metodus (kaitos teorija grįstą vertinimą, kontrafaktinę analizę, ekonometrinį modeliavimą ir kt.) ir jų sąnaudas. Konkrečiam vertinimui reikalingi finansiniai ištekliai nustatomi pagal planuojamą vertinimo tipą, apimtį, gilumą ir numatomas taikyti metodikos sudėtingumą. Informacija apie vertinimo biudžeto sudarymą pateikiama ES struktūrinės paramos vertinimo metodinėse gairėse.

Planuojant vertinimų atlikimo terminai turi būti pasirenkami atsižvelgiant į vertinimų

tipą. Tinkamas vertinimų atlikimo laiko nustatymas yra viena iš esminių sąlygų, siekiant užtikrinti, kad vertinimo rezultatai būtų naudojami sprendimų priėmimo proceso metu. Įgyvendinimo vertinimai turėtų būti vykdomi, pradėjus įgyvendinti programas ir nustačius pagrindines problemas, t. y. programavimo laikotarpio pirmoje pusėje. Taip pat šio laikotarpio pradžioje tikslinga įvertinti ankstesnių programavimo laikotarpių intervencijų poveikį, ypač jeigu jos būtų tęsiamos naujuoju programavimo laikotarpiu. Kitų poveikio vertinimų vykdymas turėtų būti planuojamas vėlesniame programų įgyvendinimo etape, pvz., antroje programavimo laikotarpio pusėje, atsižvelgiant į veiksmų programų įgyvendinimo pažangą. Remiantis ES struktūrinės paramos reglamentų reikalavimais, bent vieną kartą programavimo laikotarpiu vertinimas turi nustatyti, kaip ES struktūrinė parama prisidėjo prie kiekvieno prioriteto uždavinių.

Gerosios praktikos pavyzdys – įpusėjus 2007–2013 m. veiksmų programų įgyvendinimui atlikti ES struktūrinės paramos vertinimai

Į 2010 m. metinį vertinimų planą buvo įtraukti ir atlikti vertinimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti, kaip 2007–2013 m. teikiama ES struktūrinė parama prisidėjo prie veiksmų programose įtvirtintų prioritetų tikslų ir uždavinių vykdymo. Pavyzdžiui, atlikus „Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinimą“ ir išanalizavus 14 priemonių, buvo nustatyta, kaip jos prisidėjo prie administravimo gebėjimų stiprinimui ir viešojo administravimo efektyvumo didinimui skirto prioriteto uždavinių įgyvendinimo (žmogiškųjų išteklių valdymo tobulinimo, veiklos valdymo gerinimo, ekonominės veiklos reglamentavimo gerinimo ir kt.). Siekiant išanalizuoti Europos socialinio fondo lėšomis įgyvendintų priemonių indėlį, didinant gyventojų užimtumą ir prisidedant prie Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos 1 prioriteto uždavinių įgyvendinimo, buvo atliktas „ESF finansuojamų užimtumą skatinančių priemonių įgyvendinimo efektyvumo vertinimas“. Siekiant išnagrinėti Švietimo ir mokslo ministerijos kompetencijai priskirtų prioritetų įgyvendinimo einamąją situaciją, buvo atliktas „Švietimo ir mokslo ministerijos administruojamų 2007–2013 m. veiksmų programų prioritetų ir juos įgyvendinančių ministerijos programų įgyvendinimo tarpinis vertinimas“.

1.3. Partnerystė ES struktūrinės paramos vertinime

Partnerystės principas yra tinkamai užtikrinamas, jeigu:

- vykdoma tinkama partnerių atranka, pagrįsta aiškiais kriterijais, atsižvelgiant į vertinimo tematiką ir specifiką;*
- užtikrinamas veiksmingas partnerių įtraukimas, pasiūlant veiksmingas bendradarbiavimo formas – institucionalizuotus ar ad hoc būdus;*
- skatinamas partnerystės grįžtamasis ryšys ir viešinami jos rezultatai (pvz., įgyvendinant dalyvavimu grįstus vertinimus).*

Vertinimo užsakovas, planuodamas vertinimą, turi nuspręsti, ar aktualu į jį įtraukti partnerius. Skirtingų partnerių tipų (kompetentingos regioninės, vietos, miesto ir kt. valdžios institucijos; socialiniai ir ekonominiai partneriai; nevyriausybinio sektoriaus atstovai) įtraukimo į vertinimus galimybės priklauso nuo konkretaus vertinimo tematikos. Vertinimo užsakovas taip pat turi apsvarstyti, kuriuose vertinimo etapuose ir kaip partneriai bus įtraukti. Partneriai gali būti įtraukiami per institucionalizuotas

Partnerius naudingiausia įtraukti į vertinimų planavimą, duomenų rinkimo veiklas, rezultatų aptarimus

partnerystės formas (pvz., komitetus, komisijas, darbo grupes, teminius tinklus) ar *ad hoc* būdu, naudojant informavimo ir konsultavimo procedūras. Dėl konkrečios partnerystės formos turi apsispręsti ES struktūrinės paramos vertinimus inicijuojančios institucijos. Europos Komisija rekomenduoja įtraukti partnerius į visą vertinimo procesą, taip pat siūlo 2014–2020 m. vykdyti partnerystės principo veiksmingumo įgyvendinant veiksmų programas stebėseną.

Partnerių dalyvavimas yra itin aktualus vertinimo planavimo proceso metu, t. y. vadovaujantjai institucijai rengiant ES struktūrinės paramos vertinimo planą ir preliminarų planuojamų atlikti vertinimų sąrašą, nagrinėjant vertinimams reikalingų duomenų surinkimo galimybes. Šiame etape partneriai turėtų būti įtraukiami per institucionalizuotas bendradarbiavimo formas, pvz., Stebėsenos komitetą, Vertinimo koordinavimo grupę. Be to, turėtų būti rengiamos konsultacijos (gali būti vykdomos ir elektroniniu būdu), per kurias būtų surinkti partnerių pasiūlymai dėl aktualių vertinimo temų. Partneriai taip pat turėtų būti įtraukti į konkrečių vertinimo projektų įgyvendinimą, o jų įsitraukimas būtų naudingiausias vertinimo projekto planavimo, duomenų rinkimo ir tarpinių rezultatų (ypač preliminarų išvadų ir rekomendacijų) svarstymo etapuose.

Vertinimo projekto planavimo metu partneriai gali būti įtraukiami, naudojantis institucionalizuotomis formomis ir sudarant vertinimo projekto valdymo / priežiūros komitetą, atsakingą už tikslų ir objekto apibrėžimą, techninės specifikacijos parengimą, o vėliau – už vertinimo vykdymo priežiūrą. Duomenų rinkimo etape partneriai turėtų būti įtraukti *ad hoc* būdu, organizuojant interviu ir apklausas, taip pat siekiant sužinoti partnerių nuomonę apie vertinamą intervenciją ar objektą. Aptariant tarpinius vertinimo rezultatus, partnerius būtų aktualiausia kviešti į susitikimus, skirtus suformuluotoms vertinimo išvadoms ir rekomendacijoms apsvarstyti. Šie duomenys jiems taip pat galėtų būti pateikiami elektroniniu būdu, siekiant sulaukti pastabų ir komentarų. Detalesnė informacija apie partnerių įtraukimo į ES struktūrinės paramos vertinimo procesą, apimtį ir formas pateikiama metodiniuose dokumentuose (pvz., Partnerystės principo taikymo ES struktūrinės paramos procese gairėse).

Dalyvavimu
grįsti vertinimai
suteikia galimybę
visapusiškai
įtraukti partnerius

Viena iš partnerių įtraukimo į vertinimo procesą formų gali būti vadinamieji dalyvavimu grįsti vertinimai, kurių esmė – juos atliekant taikomas partnerystės principas, lemiantis, kad atsakomybė už vertinimo veiklų įgyvendinimą yra bendra, t. y. tam tikruose vertinimo etapuose dalyvauja ir jų veiklas atlieka ne tik profesionalūs vertintojai ir išorės ekspertai, bet ir kitų jo rezultatais suinteresuotų grupių atstovai (socialiniai ir ekonominiai partneriai, paramos gavėjai, vietos bendruomenių nariai ir kt.). Šių vertinimų organizavimas reikalauja didesnių laiko ir koordinavimo kaštų, tačiau gali būti naudingas, siekiant tobulinti „iš apačios aukšty“ įgyvendinamas priemones.

Gerosios praktikos pavyzdys – Lietuvos mokslo ir verslo sričių bendradarbiavimo vertinimas

2011 m. įgyvendinant „Lietuvos mokslo ir verslo sričių bendradarbiavimo efektyvumo bei finansavimo galimybių koordinavimo vertinimą“ buvo vykdomos dalyvavimu grįsto vertinimo veiklos, t. y. paslaugas jungtinės veiklos pagrindu teikė ir dalį vertinimo veiklų atliko ekonominis partneris – asociacija „Žinių ekonomikos forumas“.

2.1. Vertinimo projekto rengimas

Vertinimo projektas yra gerai sudarytas, jeigu:

- *vertinimas atitinka sprendimo priėmimo ar atsiskaitymo poreikius, jis yra svarbus ir aktualus sprendimų priėmėjams, kitoms suinteresuotosioms grupėms, visuomenei;*
- *techninė specifikacija yra kokybiška (numatyti aiškūs tikslai ir uždaviniai, suformuluoti konkretūs vertinimo klausimai, pasirinkti tinkami vertinimo metodai ir t. t.), veiksmingai bendradarbiaujama į ją rengiant;*
- *vertinimo paslaugos yra perkamos laiku pagal viešųjų pirkimų reikalavimus ir atsižvelgiant į gerąją vertinimo paslaugų pirkimo praktiką.*

Vertinimų poreikio patikslinimas ir tikslų detalizavimas

Individualaus vertinimo projekto planavimo pradžia – strateginio vertinimo poreikio, kuris buvo nustatytas 2014–2020 m. vertinimo plane, patikslinimas ir vertinimo tikslų detalizavimas. Papildomai gali būti inicijuojami 2014–2020 m. vertinimo plane konkrečiai nesuplanuoti vertinimai, kurie atitinka naujus ir konkrečius vertinimo poreikius. Paprastai vertinimų poreikis siejamas su intervencijų tobulinimu ir atskaitomybe, o konkretaus vertinimo objektas, tikslai ir uždaviniai priklauso ir nuo veiksmų programų įgyvendinimo eigos, poreikio jas keisti, stebėsenos rezultatų, išorės veiksnių įtakos, poreikio pateikti informaciją Europos Komisijai ar Lietuvos valdžios institucijoms. Kiekvienas vertinimas turi taip pat turėti empirinių įrodymų spragą, kurią padėtų šalinti vertinimo paslaugos – planuojami vertinimo rezultatai neturėtų dubliuoti ankstesnių vertinimų ar kitų įrodymais grįsto valdymo priemonių (stebėsenos, audito ar mokslinių tyrimų) rezultatų. Pagal vertinimo objektą, tikslus ir uždavinius turi būti pasirinktas tinkamas per programavimo laikotarpį vykdomo vertinimo tipas – poveikio vertinimas ar įgyvendinimo vertinimas. Paprastai vienas vertinimas turi būti priskirtas vienam vertinimo tipui, bet gali būti planuojami ir mišrūs vertinimai, kurie turi ir poveikio vertinimo, ir įgyvendinimo vertinimo bruožų.

Vertinimo užsakovų nuomonė apie 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos vertinimus:

„Daugelis vertinimų buvo inicijuoti, siekiant tobulinti ES paramos panaudojimą: gauti nepriklausomų vertinimo ekspertų nuomonę dėl tam tikrų ES paramos panaudojimo klausimų ir patiems įgyti naujų ir aktualių žinių. [...] Kitas svarbus veiksnys yra poreikis atsiskaityti Finansų ministerijai ir (ar) Europos Komisijai už paramos panaudojimą.“

Atsižvelgiant į vertinimo poreikį ir tipą, planuojant vertinimo projektą turi būti konkrečiai apibrėžta vertinimo objektas, tikslai, uždaviniai, nauda (produktas, rezultatai ir poveikis), projekto biudžetas, pateikta kita reikiama vertinimo projekto informacija. Vertinimo projektas turi būti sudarytas logiškai, t. y. projekto elementai turi būti tinkamai suderinti tarpusavyje: vertinimo tikslai ir uždaviniai turi atitikti rezultatą ir produktą, projekto biudžetas turi būti pakankamas tikslams ir uždaviniams pasiekti ir t. t. Vertinimo projektui nuosekliai sudaryti gali būti naudojamas loginis struktūrinis pagrindas, kuris leidžia susieti vertikalią projekto logiką (tikslus, uždavinius ir t. t.) su

Vertinimo
projektai
planuojami pagal
2014–2020 m.
vertinimo planą
ir papildomus
poreikius

objektyviai išmatuojamais (produkto, rezultato ir poveikio) rodikliais bei išorės veiksniais (prielaidomis ir rizikomis). Vėliau ši vertinimo projekto informacija naudojama rengiant vertinimo techninę specifikaciją.

Techninės specifikacijos struktūra ir jos rengimas

Techninė
specifikacija
yra pagrindinis
vertinimo
dokumentas

ES struktūrinės paramos vertinimo techninėje specifikacijoje apibrėžiamas vertinimo objektas, nustatoma vertinimo tikslas ir uždaviniai, iškeliami vertinimo klausimai, nurodoma, kokiais vertinimo metodais ir informacijos šaltiniais gali vadovautis vertintojai, nurodomi planuojami vertinimo rezultatai ir paslaugų suteikimo etapai, terminai, nustatomos kitos vertinimo dalyvių teisės ir pareigos. Techninės specifikacijos rengiamos ne tik perkant išorės ekspertų paslaugas, bet ir planuojant vidaus vertinimą. Techninę specifikaciją sudaro šios svarbiausios struktūrinės dalys: vertinimo poreikio pagrindimas, vertinimo paslaugų apimtis ir vertinimo organizavimas.

Technines specifikacijas rengia ministerijos ir valstybės institucijos, kurios įgyvendina suplanuotus ES struktūrinės paramos vertinimus. Kiekvienoje iš šių institucijų paskiriamas už techninės specifikacijos parengimą atsakingas asmuo. Jeigu reikalinga, techninei specifikacijai rengti gali būti sudarytas vertinimo valdymo / priežiūros komitetas ir šaukiami šio komiteto posėdžiai. Rengdamos technines specifikacijas atsakingos institucijos gali konsultuotis su Finansų ministerijos Vertinimo skyriumi, partneriais, kitomis suinteresuotomis grupėmis ar nepriklausomais ekspertais, taip pat techninių specifikacijų projektus svarstyti Vertinimo koordinavimo grupėje.

Vertinimo tikslų, uždavinių, kriterijų ir objekto formulavimas

Techninėje
specifikacijoje turi
būti nustatyti aiškūs
tikslai ir uždaviniai,
suformuluoti
konkretūs vertinimo
klausimai

Techninėje specifikacijoje turi būti aiškiai apibrėžta vertinimo tikslas ar keli tikslai, iš kurių galima aiškiai suprasti, kokie yra vertinimo objektas ir paskirtis. Techninėje specifikacijoje taip pat turi būti aiškiai apibrėžti vertinimo uždaviniai, kurie atspindi pagrindinius vertinimo etapus arba tarpusavyje susijusias vertinimo klausimų grupes. Be to, paslaugų užsakovai gali nurodyti, kokio rezultato siekiama, – kaip planuojama naudoti vertinimo rezultatus (pvz., teisės aktui ar strateginiam dokumentui rengti, atsiskaityti už strategijos ar programos įgyvendinimą).

Techninėje specifikacijoje turi būti suformuluoti vertinimo klausimai, kurie yra aiškiai susiję su vertinimo uždaviniais. Vertinimo klausimai gali būti grupuojami pagal pasirinktus vertinimo kriterijus (pvz., tinkamumas, efektyvumas, rezultatyvumas, naudingumas, tvarumas). Vertinimo kriterijų skaičius ir vertinimo klausimų pasiskirstymas pagal juos techninėje specifikacijoje priklauso nuo vertinimo poreikio, tipo ir objekto, – pvz., poveikio vertinimuose nagrinėjama, kokie buvo ES struktūrinės paramos panaudojimo rezultatai ir nauda, kiek prie jų prisidėjo finansuojamos intervencijos.

Techninėje specifikacijoje turi būti tiksliai apibrėžtas vertinimo objektas. Jis turėtų būti subalansuotas – nei per platus, nei per siauras, t. y. turi būti nurodyta, kokias programas / prioritetus / uždavinius ar kitas programų dalis arba (ir) sistemas / procesus / dokumentus ar jų dalis jis turi apimti (ir neapimti). Vertinimo užsakovai gali nurodyti, kokie yra svarbūs išorės ar kiti veiksniai, kurie gali daryti įtaką vertinimo objektui.

Teminio vertinimų kokybės vertinimo įrodymai apie gerąją techninių specifikacijų praktiką

Metaanalizės rezultatai rodo, kad aukščiausiais balais buvo įvertintas vertinimo tikslų, uždavinių, klausimų ir objekto formulavimas pagal tokius Finansų ministerijos inicijuotus vertinimo projektus kaip „BPD 4.8, 4.9 ir 4.10 priemonių įgyvendinimo ir šių priemonių įgyvendinimo poveikio Lietuvos žuvininkystės sektoriui vertinimas“, „Informavimo apie ES struktūrinę paramą ir jos viešinimo vertinimas“ bei „Tyrimų ir studijų, finansuojamų iš 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos lėšų, kokybės, efektyvumo ir tęstinumo vertinimas“. Be to, apklausoje dalyvavusio paslaugų teikėjo atstovo nuomone, „Finansų ministerijos rengiamos techninės specifikacijos yra aukštos kokybės, aiškiai apibrėžta vertinimo kriterijai, klausimai, apimtis. Išimtiniais atvejais vertinimo objektas apibrėžtas per plačiai“.

Metodų sąrašo formulavimas

Atsižvelgiant į vertinimo tikslus, uždavinius, klausimus ir objektą, techninėse specifikacijose pateikiamas pagrindinių metodų sąrašas. ES struktūrinės paramos poveikio vertinimų techninėse specifikacijose numatomi „griežtieji“ vertinimo požūriai (pvz., kontrafaktinė analizė ar kaitos teorija grįstas vertinimas), taip pat dažniau pasirenkami kiekybiniai metodai (pvz., stebėsenos ar statistinių duomenų analizės, apklausos, ekonometriniai metodai). ES struktūrinės paramos įgyvendinimo vertinimų techninėse specifikacijose gali būti dažniau pasirenkami kokybiniai metodai, taip pat taikomas dalyvavimu grįsto vertinimo požūris. Paslaugų užsakovas įvertina išankstines sąlygas šiems požūriams ir metodams taikyti (stebėsenos ir administracinių duomenų prieinamumą, galimybę atlikti eksperimentą ir kiekybiškai išmatuoti ES struktūrinės paramos naudą, galimybę įtraukti suinteresuotųjų grupių atstovus ir t. t.). Vertinimo metodai detalizuojami ir jų konkretus sąrašas pateikiamas vertinimo paslaugų teikėjų siūlymuose.

Vertinimo metodų pasirinkimas priklauso nuo vertinimo projekto tipo

Gerosios praktikos pavyzdžiai taikant „griežtuosius“ vertinimo požūrius ir metodus

Vertinant 2008–2012 m. ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų kokybę, aukštesniais balais įvertinti tie vertinimai, kuriuose buvo taikomi „griežtieji“ vertinimo požūriai ir metodai, sudarę sąlygas pateikti tvirtesnių įrodymų apie ES struktūrinės paramos panaudojimą pagal tam tikrus kriterijus. Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikio ir rezultatyvumo vertinimo (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu) metu buvo atlikta kontrafaktinė analizė, kuri leido tiksliai įvertinti tam tikrų priemonių poveikį. Atliekant Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų bendrai finansuojamų iš ES struktūrinių fondų lėšų ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimą buvo taikomas ekonometrinis modeliavimas. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinime (Finansų ministerijos užsakymu) buvo pateikta kaitos teorija, kuri apėmė prioriteto intervencijų logiką ir jos santykį su programos aplinka.

Viešieji vertinimo paslaugų pirkimai

Vertinimo
projektai
dažniausiai
įgyvendinami
perkant paslaugas

Viešieji pirkimai turi užtikrinti, kad laikantis teisinių pirkimų procedūrų būtų įsigytos aukštos kokybės vertinimo paslaugos. Vertinimo paslaugos turėtų būti perkamos laiku, kad vertinimo rezultatai galėtų būti panaudoti priimant sprendimus dėl intervencijų tobulinimo ar atsiskaitant už ES struktūrinės paramos panaudojimą. Kvalifikaciniai reikalavimai vertinimo paslaugų teikėjams ir ekspertams turi būti subalansuoti pagal viešųjų pirkimų metodines rekomendacijas ir kokybiškų paslaugų užtikrinimo poreikius, atsižvelgiant į kiekvieno vertinimo objektą, tikslus ir uždavinius. Vertinimo paslaugų teikėjų pasiūlymai turi būti vertinami pagal ekonominio naudingumo principą. Teikdamas pasiūlymą paslaugų teikėjas turi įvertinti vertinimo paslaugų sąnaudas, kurios reikalingos aukštos kokybės paslaugoms suteikti. Norėdami gauti grįžtamąjį ryšį apie santykinius pateiktų pasiūlymų pranašumus ir trūkumus, paslaugų teikėjai turi teisę prašyti perkančiosios organizacijos pateikti detalesnę informaciją apie detalesnius pirkimo procedūros (pasiūlymų vertinimo) rezultatus. Vertinimo paslaugų pirkimas detaliau aprašomas ES struktūrinės paramos vertinimo metodinėse gairėse ir kituose dokumentuose.

2.2. Vertinimo projekto vykdymas

Vertinimo projektas yra gerai vykdomas, jeigu:

- *vertinimas yra gerai struktūruotas (operacionalizuoti vertinimo klausimai, sudaryta nuosekli vertinimo metodika) įvadinio laikotarpio;*
- *renkant ir analizuojant duomenis gauta patikima, tinkama ir pakankama vertinimo klausimams atsakyti vertinimo informacija, ja remiantis suformuluoti vertinimo rezultatai ir išvados.*
- *vertinimo metu taikomos vidinės ir išorinės kokybės kontrolės priemonės, atliekamas rizikos valdymas, vertinimo užsakovai ir paslaugų teikėjai veiksmingai bendradarbiauja tarpusavyje;*
- *vertinimo užsakovai ir paslaugų teikėjai laikosi vertinimo etikos reikalavimų.*

ES struktūrinės paramos vertinimo vykdymo procesą sudaro šie trys svarbiausi etapai: (1) vertinimo struktūravimas, (2) duomenų rinkimas, (3) duomenų analizė ir interpretavimas.

Vertinimo struktūravimas

Vertinimo
struktūravimas
apima vertinimo
klausimų
operacionalizavimą,
galutinio vertinimo
pagrindo ir
metodikos
sudarymą

Vertinimo struktūravimo, kuris atliekamas iki įvadinio laikotarpio pabaigos, tikslas yra operacionalizuoti vertinimo klausimus, detalizuoti duomenų rinkimui ir analizei reikalingus informacijos šaltinius ir vertinimo metodus, patikslinti darbo planą. Struktūravimas pagrįstas vertinimo technine specifikacija, kurioje numatyti vertinimo tikslai, uždaviniai ir klausimai, taip pat informacija apie vertinimo metodus ir informacijos šaltinius. Kiekvienoje įvadinėje ataskaitoje vertinimo klausimai detalizuojami pagal kiekvieną vertinimo klausimą pateikiant konkrečius vertinimo klausimus, informacijos interpretavimo kriterijus (rodiklius), vertinimo metodus ir (ar) informacijos šaltinius. Galutinėje vertinimo ataskaitoje vertinimo struktūravimo informacija pateikiama atskiroje ataskaitos dalyje ar jos atitinkamame priede.

Jei atliekamas poveikio vertinimas, struktūravimo metu sudaroma vertinamos programos, prioriteto, uždavinio ar veiksmų (jų grupių) intervencijų logika. Intervencijų

logika turi būti suformuluota aiškiai ir logiškai, nurodant svarbiausius ryšius tarp išteklių, veiklų, produktų ir padarinių, taip pat įvardijant išankstines sąlygas arba prielaidas / rizikas (išorės veiksnius) produktams ir padariniams pasiekti. Jei atliekamas įgyvendinimo vertinimas, struktūravimo metu pateikiama vertinamos sistemos ir jos komponentų analizė arba atliekama suinteresuotųjų grupių analizė.

Vertinimui atlikti turi būti taikoma nuosekli vertinimo metodika. Pagal tam tikrą metodinį požiūrį (pvz., kiekybinis ar kokybinis vertinimas; eksperimentinis požiūris; kaitos teorija grįstas vertinimas; statistinė analizė; lyginamoji analizė / atvejo studijos; dalyvaujantysis vertinimas) pasirinkti metodai turi sudaryti vieningą metodų derinį, o kiekvieno metodo pasirinkimas turi būti pagrįstas. Jei įmanoma, vertinimo metodika turi užtikrinti duomenų trianguliaciją, užtikrinant vertinimo rezultatų patikimumą.

Įvadinio laikotarpiu struktūruojant vertinimą gali būti atliekama turimos informacijos ir kita reikalinga analizė, organizuojami susitikimai su vertinimo paslaugų užsakovais ar kitomis suinteresuotomis institucijomis. Tačiau įvadinio laikotarpiu paprastai nėra vykdomos lauko tyrimo veiklos, t. y. nerenkama informacija iš išorės šaltinių (apklausos, interviu, įtrauktasis stebėjimas, fokusuotos grupinės diskusijos ir t. t.).

Gerosios praktikos pavyzdžiai operacionalizuojant vertinimo klausimus

Gero vertinimo klausimų operacionalizavimo pavyzdžių galima rasti ES struktūrinės paramos horizontaliųjų ir administravimo vertinimų (pvz., „Tyrimų ir studijų, finansuojamų iš 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos lėšų, kokybės, efektyvumo ir tęstinumo vertinimas“ ar „Sveikatos apsaugos ministerijos administruojamų Sanglaudos skatinimo veiksmų programos priemonių įgyvendinimo stebėsenos rodiklių sistemos tinkamumo ir efektyvumo vertinimas“) ir įvairių valdymo sričių ES struktūrinės paramos panaudojimo vertinimuose (pvz., „Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikio ir rezultatyvumo vertinimas“ ar „BPD 4.8, 4.9 ir 4.10 priemonių įgyvendinimo ir šių priemonių įgyvendinimo poveikio Lietuvos žuvininkystės sektoriui vertinimas“). Šias ataskaitas galima rasti interneto svetainėje „ES struktūrinė parama“ adresu: <http://www.esparama.lt/vertinimo-ataskaitos>.

Duomenų rinkimas, analizė ir interpretavimas

Duomenų rinkimo tikslas yra sukaupti atsakymams į vertinimo klausimus reikalingus duomenis. Duomenys renkami taikant kiekybinius ir (ar) kokybinius metodus, kurie aprašyti ES struktūrinės paramos vertinimo metodinėse gairėse, kituose mokslinių tyrimų ar vertinimo vadovuose. Atliekant vertinimą surinkti duomenys pateikiami vertinimo ataskaitos prieduose, o jų rinkmenos (pvz., apklausų, interviu ar administracinių duomenų bylos) perduodamos vertinimo užsakovui.

Siekiant atsakyti į vertinimo klausimus pagal vertinimo metodiką vykdomas duomenų rinkimas

Atsakingos ministerijos ir kitos valstybės institucijos turi užtikrinti, kad būtų surinkti ES struktūrinės paramos vertinimui reikalingi stebėsenos duomenys, ypač duomenys bendriesiems ir konkretiesiems stebėsenos rodikliams matuoti. Jeigu vertinimui reikalingi administraciniai duomenys yra konfidencialūs ar apima asmens duomenis, vertinimo užsakovai turi bendradarbiauti su duomenų valdytojais ieškant galimybių šiems duomenims nuasmeninti ir perduoti vertintojams.

Lietuvoje dažniausiai taikomi vertinimo metodai

Metaanalizės duomenimis, vykdant visus 2008–2012 m. suplanuotus ES struktūrinės paramos vertinimus, buvo atliekama antrinių šaltinių analizė. Kitas dažniausiai taikytas metodas – interviu, taip pat gana dažnai buvo vykdoma pirminių šaltinių analizė ir apklausos. Vidutiniškai dažnai buvo organizuojamos fokusuotos grupinės diskusijos ar ekspertų panelės, lyginamoji analizė ar sugretinimas, taip pat rengiamos atvejo studijos. Ekonometrinis modeliavimas ir kontrafaktinė analizė – sudėtingiausi „griežtieji“ metodai, kurie rekomenduojami poveikiui vertinti 2014–2020 m. laikotarpiu, – buvo taikomi atliekant tik keletą vertinimų Lietuvoje.

Duomenų analizė ir interpretavimas turi leisti atsakyti į vertinimo klausimus

Duomenų analizės ir interpretavimo tikslas yra išanalizuoti surinktus vertinimo duomenis ir juos interpretuoti pagal nustatytus kriterijus, siekiant atsakyti į vertinimo klausimus. Surinkti duomenys analizuojami ir interpretuojami taikant atitinkamus analizės metodus pagal vertinimo pagrindą ir operacionalizuotus vertinimo klausimus.

Vertinimo duomenų analizės išsamumas turi atitikti vertinimo apimtį ir vertinimo klausimų operacionalizavimą. Vertinimo paslaugų teikėjas turi pateikti kokybišką (tinkamą, pakankamą ir patikimą) informaciją, kuri leistų pagrįstai atsakyti į vertinimo klausimus. Išanalizavus duomenis vertinimo ataskaitose pagal vertinimo klausimus pateikiami vertinimo rezultatai, o apibendrinus vertinimo rezultatus pagal vertinimo kriterijus – vertinimo išvados. Vertinimo rezultatų ir išvadų pateikimas turi atitikti ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus reikalavimus – vertinimo ataskaitos tekstas turi būti aiškus, paprastas ir glaustas.

Kokybės kontrolės priemonių taikymas ir projektų rizikos valdymas

Teikiant vertinimo paslaugas turi būti taikomos vidinės ir išorinės kokybės kontrolės priemonės

Atliekant ES struktūrinės paramos vertinimą vertinimo paslaugų kokybę užtikrinama naudojant išorines ir vidines kokybės kontrolės priemones. Už išorinę vertinimo paslaugų kokybę atsako atitinkamas paslaugų užsakovo atsakingas asmuo. Atliekant išorinę kokybės kontrolę gali dalyvauti vertinimo valdymo / priežiūros komiteto atstovai. Tiek už vertinimą atsakingas asmuo, tiek valdymo komitetas (jei sudarytas) turi aktyviai, atsižvelgdamas į paslaugų teikimo problemas ir rizikas, teikti pastabas dėl vertinimo ataskaitų, svarstyti jas su paslaugų teikėju, reikalauti šalinti vertinimo ataskaitų kokybės trūkumus, jei reikalinga, siūlyti sutarties pakeitimus ir imtis kitų priemonių vertinimo kokybei užtikrinti. Prieš patvirtinant galutinę vertinimo ataskaitą, vertinimo užsakovas turi atlikti jų kokybės patikrinimą pagal iš anksto nustatytą kokybės vertinimo formą. Šis sistemingas patikrinimas reikalingas ne tik vertinimų kokybės trūkumams šalinti, bet ir vertinimo paslaugų kokybės pokyčiams stebėti.

Geriosios praktikos pavyzdys apie priežiūros komiteto darbą

Aplinkos ministerijos vertinimo projektui „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“ koordinuoti ir valdyti buvo sudarytas vertinimo priežiūros komitetas. Aplinkos ministro įsakymu patvirtintą komitetą sudarė Aplinkos ministerijos, Finansų ministerijos, Aplinkos projektų valdymo agentūros atstovai, taip pat socialiniai ir ekonominiai partneriai (Lietuvos savivaldybių asociacijos, Valstybinės kainų ir energetikos komisijos, Lietuvos vandens tiekėjų asociacijos atstovai). Stebėtojų teisėmis į komiteto

posėdžius buvo kviesti Europos investicinio banko ekspertai. Priežiūros komitetas atliko vertinimo paslaugų kokybės kontrolę, teikė pastabas, tvirtino vertinimo ataskaitas.

Už vidinę paslaugų kokybę atsako vertinimo projekto vadovas arba jo paskirtas kompetentingas kokybės ekspertas. Siekiant užtikrinti vertinimo paslaugų kokybę, paslaugų teikėjas vertinimo projektui vykdyti turi skirti pakankamus finansinius išteklius ir kompetentingus vertinimo ekspertus. Teikiant paslaugas turi dalyvauti vertinimo ekspertai, kurie buvo pateikti vertinimo paslaugų pasiūlymuose. Vykdydamas vertinimo projektą vertinimo paslaugų teikėjas gali taikyti įvairias vidines kokybės užtikrinimo priemones: vadovautis bendrų kokybės vadybos standartų ar specialiais ES struktūrinės paramos vertinimo kokybės reikalavimais, taikyti įvairius vertinimo požiūrius ar metodus reglamentuojančius vadovus ir gaires (pvz., Kontrafaktinio poveikio vertinimo metodų gaires), atlikti vidinę vertinimo ataskaitų ir darbo dokumentų peržiūrą, stebėti kliento pasitenkinimą ir matuoti vertinimo paslaugų kokybę ir t. t.

Pagaliau vertinimo projektų metu turi būti atliekamas vertinimo projekto ir jo veiklų rizikos valdymas. Su vertinimo užsakovu, paslaugų teikėju susijusios ir kitos rizikos turi būti numatomos techninėse specifikacijose, teikėjų pasiūlymuose ir įvadinėse ataskaitose, taip pat gali būti įvertinama jų svarba ir poveikis. Vykdamas vertinimo projektą rizikos turi būti stebimos ir, jeigu reikalinga, imamas atitinkamų ištaisomųjų veiksmų. Dažniausiai pasitaikančios rizikos, kurios daro didžiausią neigiamą įtaką vertinimo rezultatams, yra susijusios su nepakankamu stebėsenos ir kitų duomenų prieinamumu vertinimams atlikti. Kitos aktualios rizikos, kurioms valdyti turi būti teikiamas tinkamas dėmesys, yra šios: už vertinimus atsakingų darbuotojų ar pačių vertintojų kaita ir jų nepakankamas įsitraukimas į vertinimo procesą, viešųjų pirkimų, vertinimo veiklų vykdymo ir ataskaitų pateikimo vėlavimas, taip pat nepakankamas vertinimo ataskaitų išsamumas.

Igyvendinant vertinimus turi būti atliekamas rizikos valdymas

Bendradarbiavimas tarp vertinimo užsakovo ir paslaugų teikėjo įgyvendinant vertinimo projektus

Bendradarbiavimas tarp vertinimo užsakovo ir paslaugų teikėjo turi vykti, kol bus atliktas visas vertinimo projektas, naudojantis elektroninėmis komunikacijos priemonėmis, organizuojant susitikimus vertinimo eigai aptarti. Į vertinimo procesą tikslinga įtraukti ne tik už vertinimą atsakingus darbuotojus, bet ir už vertinimo objektą (turinį) atsakingus specialistus, naudos gavėjus, suinteresuotas institucijas, socialinius ir ekonominius partnerius.

Vertinimo užsakovas ir paslaugų teikėjas turi veiksmingai bendradarbiauti, kol bus atliktas visas vertinimas

Vertinimo struktūravimo etape po paslaugų sutarties pasirašymo turėtų būti organizuojamas įvadinis susitikimas, kuriame vertinimo užsakovas ir paslaugų teikėjas turėtų aptarti planuojamą vertinimo eigą. Be to, šiame etape abi vertinimo pusės turėtų bendradarbiauti tikslinant vertinimo pagrindą, metodus, informacijos šaltinius ir kt.

Duomenų rinkimo etape vertinimo užsakovas turėtų leisti vertintojams susipažinti su jo turima vertinimui aktualia informacija, pateikti vertinimui reikalingus stebėsenos duomenis, padėti vertinimo paslaugų teikėjui surinkti trūkstamą ir viešai neprieinamą informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ar ES struktūrinės paramos gavėjų. Be to, vertinimo užsakovo atstovai turėtų dalyvauti atliekamuose interviu, apklausose, fokusuotose grupinėse diskusijose, kitose vertinimo veiklose.

Gerosios praktikos pavyzdys – vertinimo užsakovo ir paslaugų teikėjo bendradarbiavimas duomenų rinkimo etape

Pagal projektą „Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimas, siekiant efektyviai panaudoti 2007–2013 m. ES struktūrinę paramą“ atliekant kontrafaktinę analizę buvo naudojami Lietuvos darbo biržos ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (Sodros) duomenų bazėse sukaupti duomenys apie projektų dalyvius (tikslinė grupė) ir palyginimui atrinktą asmenų grupę (kontrolinė grupė). Galimybę gauti ir vertinimo tikslais panaudoti kaupiamus duomenis sudarė konstruktyvus Lietuvos darbo biržos ir Sodros bendradarbiavimas aktyviai tarpininkaujant vertinimo paslaugų užsakovui Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (SADM). Remiantis SADM rašytiniu prašymu, Lietuvos darbo birža pagal vertintojų pateiktas charakteristikas nustatė vertinimui aktualių asmenų grupę ir pateikė sąrašą Sodrai, kad ši galėtų suteikti duomenis apie minėtus asmenis iš savo duomenų bazės. Vertintojai iš ministerijos gavo šių institucijų nuasmenintus duomenis.

Bendradarbiavimas tarp vertinimo užsakovo ir paslaugų teikėjo svarbus rengiant vertinimo išvadas ir rekomendacijas. Dažniausiai rengiami užsakovo ir vertintojų susitikimai, kuriuose pristatomos ir svarstomos preliminarios išvados bei rekomendacijos. Svarbu užtikrinti, kad į rekomendacijų svarstymo procesą kuo dažniau būtų įtraukiami užsakovo institucijos tarnautojai, kurie eina vadovaujančias pareigas. Institucijų vadovybę galima informuoti, rengiant trumpas vertinimo santraukas, pristatant rekomendacijų suvestinę vidiniuose institucijos padaliniuose ar dariniuose, kuriuose rengiami sprendimų projektai (pvz., įvairiuose komitetuose, komisijose ir darbo grupėse). Bendradarbiavimas šiame etape padeda užtikrinti, kad atsakingos institucijos bus kompetentingos įgyvendinti siūlomus sprendimus, jiems bus rasti reikiami žmogiškieji ir finansiniai ištekliai.

Gerosios praktikos pavyzdys – vertinimo užsakovo ir paslaugų teikėjo bendradarbiavimas rekomendacijų formulavimo proceso metu

Atliekant „Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinimą“ buvo surengtas vertinimo rezultatų pristatymo renginys. Jame ne tik buvo pristatytas vertinimo išvadų ir rekomendacijų projektas, bet ir surengtas dalyvių (iš viso dalyvavo 27 atstovai) balsavimas dėl kiekvienos rekomendacijos ir balsavimo rezultatų aptarimas (daugiau dėmesio teikiant rekomendacijoms, kurios sulaukė mažesnio palaikymo). Balsavimo metodo taikymas leido įtraukti suinteresuotųjų grupių atstovus ir parengti tikslesnį rekomendacijų sąrašą galutinėje vertinimo ataskaitoje. Be to, vertinimo rekomendacijų projektas buvo atskirai pristatytas per Vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių institucijų tarnautojų susitikimą, kuriam pirmininkavo Vidaus reikalų viceministras.

Vertinimo etika

Vertinimo etika apibrėžiama kaip vertybių ir įsitikinimų sistema, kuri lemia pasirinkimus atliekant vertinimą. Vertinimo užsakovai ir paslaugų teikėjai turi vadovautis tarptautiniu ir nacionaliniu mastu pripažintais vertinimo etikos standartais.

Vertinimo užsakovai, organizuodami paslaugų pirkimą ir vertindami pateiktus pasiūlymus, turi laikytis objektyvumo principo. Prasiidėjus vertinimo projektų įgyvendinimui, vertinimo užsakovai turi būti nešališki ir nedaryti įtakos paslaugų teikėjams, siekdami, kad vertinimo ataskaitose būtų pateiktos jiems palankios išvados ar į jas neįtrauktos tinkamos, tačiau vertinimo užsakovui nepriimtinos rekomendacijos.

Vertinimo paslaugų teikėjai, siekdami užtikrinti vertinimuose dalyvaujančių asmenų apsaugą, turi laikytis konfidencialumo ir anonimiškumo principų, vengti spaudimo tikslinėms grupėms, nenorinčioms dalyvauti vertinime, neskatinti nerealių su atliekamu vertinimu susijusių lūkesčių (pvz., kad vertinimas padėtų veiksmingai išspręsti konkrečias tikslinėms grupėms aktualias problemas), užtikrinti informuotą sutikimą, t. y. garantuoti, kad vertinime dalyvaujantiems asmenims bus suteikiama pakankama informacija apie vykdomą vertinimą, nekelti grėsmės organizacijų, kurių darbuotojai sutiko dalyvauti vertinime, integralumui. Be to, vertintojai taip pat turi vadovautis abipusiškumo principu ir sudaryti galimybes jame dalyvavusiems asmenims susipažinti su vertinimo rezultatais.

Vertinimo paslaugų teikėjai turi būti nepriklausomi nuo paslaugų užsakovo ar kitų suinteresuotų grupių politinės įtakos, todėl jie turi laikytis sąžiningumo ir nešališkumo reikalavimų, vengti interesų konflikto, nurodyti, jeigu jis galėtų kilti atliekant vertinimą. Vertintojai turi taikyti skaidrios komunikacijos su tikslinėmis grupėmis procedūras. Esant itin didelei vertinimo neobjektyvumo rizikai, gali būti pasitelkiamas „Stabdžių ir atsvarų“ metodas, t. y. vertinimui prižiūrėti pasirenkamas nepriklausomas ekspertas, nesusijęs nei su vertinimo paslaugų teikėjais, nei su vertinimo paslaugų užsakovu.

Atliekant vertinimus turi būti korektiškai naudojami tinkami duomenų rinkimo metodai, vengiant subjektyvių duomenų surinkimo procedūrų, kai *a priori* žinomi skirtingų respondentų atsakymai, užtikrinant tinkamą duomenų bazių naudojimą ir informacijos apsaugą (pvz., duomenų bazių slaptažodžiai, riboto naudojimo informacija), siekiant garantuoti informacijos šaltinių trianguliaciją, nurodant visus vertinimo metu naudotus informacijos šaltinius, laikantis intelektinės nuosavybės apsaugos reikalavimų. Vertinimuose naudojami informacijos šaltiniai turi būti korektiškai cituojami, be to, turi būti vengiama panašiais klausimais parengtų vertinimo ataskaitų ar kitų šaltinių plagijavimo.

Gerosios praktikos pavyzdys – JAV vertintojų asociacijos profesiniai veiklos principai

- A. Sisteminiai tyrimai – vertintojai atlieka sisteminius, surinktais duomenimis grįstus tyrimus apie vertinamą objektą.*
- B. Kompetencija – vertinimus atlieka pakankamą kompetenciją turintys vertintojai.*
- C. Vientisumas / sąžiningumas – vertintojai užtikrina viso vertinimo proceso vientisumą ir sąžiningumą.*
- D. Pagarba žmonėms – vertintojai užtikrina pagarbą vertinime dalyvaujančių asmenų saugumui, orumui ir savivertei.*
- E. Atsakomybė už viešąją gerovę – vertintojai atsižvelgia į skirtingus visuomenės interesus ir vertybes.*

3. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO REZULTATAI IR JŲ NAUDOJIMAS

3.1. ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatai

Vertinimo rezultatai yra kokybiški, jeigu:

- *vertinimo ataskaita yra aiški, konkreti ir suprantama, joje pateikiami atsakymai į visus vertinimo klausimus, suformuluotos analize grįstos išvados;*
- *vertinimo ataskaitoje pateikiamos rekomendacijų kokybės standartus (pagrįstumas, aiškumas, pateikimas laiku, įgyvendinamumas, veiksmingumas) atitinkančios rekomendacijos, suformuluotos paslaugų teikėjui bendradarbiaujant su visomis atsakingomis institucijomis;*
- *kartu su vertinimo ataskaita pateikiama sprendimų priėmėjams tinkamu stiliumi parengta santrauka.*

Vertinimo rezultatai

Pagrindinis kokybiško vertinimo rezultatas yra aiški, konkreti ir suprantama vertinimo ataskaita

Pagrindinis vertinimo rezultatas yra vertinimo ataskaita. Ji turi būti aiški, konkreti ir suprantama, parengta pagal ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovo reikalavimus. Kartu su vertinimo ataskaita turi būti pateikiama santrauka, kurioje turi būti apibendrinta įvadinė informacija, vertinimo pagrindas ir metodika, vertinimo rezultatai, išvados ir rekomendacijos. Vertinimo ataskaitoje turi būti trumpai aprašytas taikytas metodologinis pagrindas, pateikiamos aiškios atliekant vertinimą nustatytų įrodymų ir išvadų sąsajos, nurodomi gerosios praktikos pavyzdžiai, pateikiami konkretūs atsakymai į visus vertinimo klausimus, suformuluojamos pagrįstos išvados ir rekomendacijos.

Vertinimo ataskaitoje pateiktos rekomendacijos turi atitikti pripažintus kokybės standartus, t. y. turi būti aiškios, pagrįstos, pateiktos laiku, įgyvendinamos ir veiksmingos. Vertinimo rekomendacijos turi būti formuluojamos vertintojų, konsultuojantis su vertinimo paslaugų užsakovu ir kitomis pagal kompetenciją atsakingomis institucijomis. Vertinimo rekomendacijos turėtų būti skiriamos vertinimo paslaugų užsakovui, kuris pats nuspręstų dėl galutinio adresato, pagal kompetenciją galinčio geriausiai įgyvendinti pateiktas rekomendacijas. Vertinimo paslaugų teikėjui suformulavus vertinimo rekomendacijas, turėtų būti organizuojama bendra diskusija joms apvarstyti, po kurios rekomendacijos būtų patobulintos pagal vertinimo užsakovo ir kitų suinteresuotų institucijų raštu pateiktus siūlymus.

3.2. ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatų naudojimas

Vertinimuose pateikti rezultatai yra naudojami efektyviai, jeigu:

- *užtikrinamas tinkamas vertinimo rezultatų (pvz., vertinimo ataskaitų, sukurtų metodikų, skaičiavimo modelių ir kt.) viešinimas visoms tikslinėms grupėms;*
- *programų tobulinimo ar atskaitomybės tikslais naudojamos vertinimuose pateiktos įžvalgos, surinkta statistinė informacija, atliktų skaičiavimų rezultatai;*

- *įgyvendinamos vertinimo ataskaitose pateiktos rekomendacijos ir vertinimų rezultatai integruojami į sprendimų priėmimo procesą.*

Vertinimų rezultatų naudojimas priklauso nuo atliktų vertinimų kokybės, juos užsakusių institucijų motyvacijos ir pasiryžimo naudotis vertinimo ataskaitoje pateikiamomis žiniomis, įžvalgomis, rekomendacijomis, nuo pateiktų rezultatų „nuosavybės“ jausmo, kurį skatina aktyvus visų suinteresuotų institucijų įtraukimas į vertinimo procesą, nuo pateiktų rekomendacijų aktualumo ir įgyvendinamumo.

Vertinimų rezultatai gali būti naudojami trimis būdais.

A. Vertinimuose sukurtų naujų žinių naudojimas – atliekant ES struktūrinės paramos vertinimus, yra surenkama nauja informacija, susistemunami turimi duomenys, atliekami skaičiavimai, t. y. sukuriamos naujos žinios, kurios paskui naudojamos vertinimus užsakusių institucijų, kitų suinteresuotų institucijų, visuomenės.

B. Vertinimuose pateiktų įžvalgų ir pasiūlymų naudojimas priimamiems sprendimams pagrįsti – atlikus ES struktūrinės paramos vertinimus pateiktos įžvalgos ir suformuluotos išvados naudojamos sprendimų priėmimo procese, siekiant patvirtinti institucijos pasirinktą veiksmų kryptį.

C. Vertinimuose pateiktų rekomendacijų įgyvendinimas – įgyvendinant ES struktūrinės paramos vertinimuose pateiktas rekomendacijas yra tobulinamas finansinių lėšų panaudojimo procesas. Vidutiniškai vienoje vertinimo ataskaitoje, vadovaujantis 2008–2012 m. atliktais vertinimais, pateikiama 13 rekomendacijų ir didesnę dalis pateiktų rekomendacijų (maždaug 63 proc.) yra įgyvendinama.

Vertinimo rezultatų sklaida

Vienas iš svarbių vertinimų rezultatų panaudojimo skatinimo veiksnių yra tinkama vertinimų rezultatų sklaida. Vertinimų rezultatų sklaidos priemonės turi atitikti tikslinių grupių (pvz., politikos formuotojų, veiksnių programų administratorių, socialinių ir ekonominių partnerių, visuomenės) poreikius. Vykdamas vertinimo projektą tarpiniai ir galutiniai vertinimo rezultatai turi būti viešiniami visoms suinteresuotoms institucijoms, organizuojant vertinimo rezultatų pristatymo renginius, elektroniniu paštu išplatinant tarpines ir galutines vertinimo ataskaitas. Užbaigus vertinimo projektus, visos vertinimų ataskaitos, vadovaujantis Europos Komisijos rekomendacijomis, turi būti prieinamos viešai (skelbiamos ES struktūrinės paramos interneto svetainėje adresu: <http://www.esparama.lt/vertinimo-ataskaitos>).

Viešinant vertinimo rezultatus, naudojamos šios pagrindinės sklaidos priemonės: vertinimo ataskaita paskelbiama internete, išleidžiama atskiru leidiniu ar išplatinama elektroniniu paštu; paskelbiama ir išplatinama vertinimo santrauka ar trumpas rezultatų apibendrinimas; vertinimo rezultatai pristatomi specialiuose renginiuose ar posėdžiuose (tikslinėms grupėms skirtame pristatyme, platesnio pobūdžio renginyje, Stebėsenos komiteto posėdyje); remiantis vertinimo rezultatais parengiamas pranešimas spaudai; vertinimo rezultatai pristatomi specializuotame leidinyje.

Aktyvi vertinimo rezultatų sklaida yra svarbi jų naudojimo prielaida

Gerosios praktikos pavyzdys – aktyvi vertinimo rezultatų sklaida

Sveikatos apsaugos ministerijos užsakytu atlikto „Sveikatos apsaugos ministerijos administruojamų Sanglaudos skatinimo veiksmų programos priemonių įgyvendinimo stebėsenos rodiklių sistemos tinkamumo ir efektyvumo vertinimo“ metu buvo parengta vertinimo ataskaita ir antrinių rodiklių, reikalingų Sanglaudos skatinimo veiksmų programos priemonių įgyvendinimo stebėsenos rodikliams apskaičiuoti, stebėsenos sistemos sukūrimo metodika. Siekiant paviešinti atlikto vertinimo rezultatus ir su jais supažindinti informaciją stebėsenos rodikliams apskaičiuoti renkančias institucijas, buvo surengti keturi vertinimo rezultatų pristatymo renginiai, diferencijuoti pagal tikslines grupes, tematiką ir geografinį principą. Vilniuje buvo surengtas bendras rezultatų pristatymo renginys, o projektų vykdytojams skirti informaciniai renginiai buvo suorganizuoti Kaune, Klaipėdoje ir Trakuose. Per Kaune ir Klaipėdoje vykusius renginius buvo aptarti ne tik vertinimo rezultatai, bet ir numatomi pokyčiai Sveikatos apsaugos ministerijos administruojamų priemonių įgyvendinimo stebėsenos srityje. Trakuose buvo surengta diskusija, kurioje dalyvavo ne tik projektų vykdytojai, bet ir sprendimų priėmėjai ir akademinės bendruomenės atstovai. Renginių planavimas ir organizavimas, vadovaujantis regioniniu ir teminiu principu, leido užtikrinti platesnę vertinimo rezultatų sklaidą ir geresnę renginiuose pateiktos informacijos atitiktį tikslinių grupių poreikiams.

Vertinimuose sukurtų naujų žinių naudojimas

Vertinimai naudojami kaip naujų žinių apie vertinimo objektą šaltinis

Didžioji dalis ES struktūrinės paramos vertinimų yra naudingi dėl naujų žinių sukūrimo. Vertinimuose surenkami su nagrinėjamu objektu susiję statistiniai duomenys, apibendrinama antrinių šaltinių informacija, surenkami duomenys iš pirminių informacijos šaltinių (pvz., per interviu, apklausas), atliekami skaičiavimai (pvz., atskleidžiantys ES struktūrinės paramos atskiriems ekonomikos sektoriams poveikį bendrajam vidaus produktui ar atskiroms tikslinėms grupėms). Naujos įžvalgos ir analizės rezultatai gali būti pasitelkiami rengiant programų įgyvendinimo pažangos ataskaitas ar strateginius dokumentus, atsiskaitant Europos Komisijai ar Lietuvos valdžios institucijoms, rengiant institucijų atstovų pasisakymus konferencijose, viešuosiuose pristatymuose, dalyvaujant diskusijose su ES struktūrinės paramos gavėjais ir kitomis suinteresuotomis grupėmis.

Vertinimo užsakovų nuomonė:

„ES struktūrinės paramos vertinimų rezultatai dažniausiai naudojami rengiant viešuosius pristatymus, taip pat metines programų įgyvendinimo ataskaitas. Vertinimai naudingiausi dėl tam tikrų naujų įžvalgų ir informacijos pateikimo, gilesnio pjūvio. [...] Buvo naudingas ir pats vertinimo procesas, ir galimybės mokytis jo metu. Išorinių ekspertų įsitraukimas į ES paramos panaudojimo procesą yra naudinga ES mastu taikoma praktika.“

Vertinimų rezultatų naudojimas priimamiems sprendimams pagrįsti

Kai kurie ES struktūrinės paramos vertinimai užsakomi, siekiant, kad išorės ekspertai

išnagrinėtų ir pateiktų nepriklausomas išvadas dėl probleminių klausimų, kurių sprendimui ES struktūrinę paramą administruojančios institucijos jau yra numačiusios įgyvendinti tam tikrus veiksmus. Šiuo atveju vertinimuose pateiktos įžvalgos ir išvados naudojamos, siekiant patvirtinti planuojamą ar jau vykdomą institucijų veiksmų kryptį, pvz., naikinant nepasiteisinusias priemones ar pradėdant įgyvendinti naujas aktualias priemones, patvirtinant lėšų persikirstymo tarp skirtingų priemonių ar sektorių būtinybę, pagrindžiant atliekamų administracinių veiksmų poreikį. Dažnai vertinimus atliekantys išorės ekspertai patvirtina tas problemas ar sprendimus, kurių įgyvendinimo galimybes institucijų atstovai jau seniai svarsto.

Gerosios praktikos pavyzdžiai – institucijų priimtus sprendimus patvirtinusios vertinimuose pateiktos įžvalgos

Vertinime „Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimo rodiklių transporto sektoriuje skaičiavimas“ buvo rekomenduota daugiau finansinių lėšų 2007–2013 m. skirti apskritims, kuriose nepakankamai išplėtotas kelių tinklas, todėl, atsižvelgiant į pasiūlymą, ES paramos lėšos vietinės reikšmės keliams paskirstytos pagal transporto infrastruktūros išsivystymo lygį. Vadovaujantis atliekant „ESF finansuojamų mokymų kokybės ir efektyvumo vertinimą“ nustatytais problemomis, susijusiomis su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos administruojamos priemonės „Kaimo vietovių darbo jėgos persiorientavimas iš žemės ūkio į kitas veiklas“ įgyvendinimu, buvo priimtas institucijos jau seniai svarstytas sprendimas panaikinti priemonę ir jos įgyvendinimui skirtas lėšas persikirstyti kitoms priemonėms.

Vertinimų rekomendacijų įgyvendinimas

Tiesioginis vertinimų rezultatų naudojimas susijęs su pateiktų rekomendacijų įgyvendinimu ir jų daroma įtaka sprendimų priėmimo procesui. Sprendimą dėl konkretaus vertinimo ataskaitoje pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo priima vertinimo užsakovas, sudarydamas ES struktūrinės paramos vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo planą. Į šį planą turi būti įtraukiamos tik priimtose įgyvendinti rekomendacijos, t. y. tokie pasiūlymai, kuriuos realiai rengiamasi vykdyti. Veiksmų plane nurodomi konkretūs veiksmai, kurių bus imamasi rekomendacijoms įgyvendinti, įvardijami už pasiūlymų įvykdymą atsakingi asmenys ir rekomendacijų įgyvendinimo terminai. Reguliarią vertinimų rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną turi vykdyti už vertinimus atsakingas institucijos darbuotojas. Jis turėtų nustatyti, kaip vertinimuose pateikti pasiūlymai buvo integruoti į sprendimų priėmimo procesą. Surinktą informaciją apie faktinę konkrečiai institucijai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo situaciją atsakingas asmuo turėtų periodiškai teikti vadovaujančiajai institucijai.

Gerosios praktikos pavyzdys – rekomendacijų įgyvendinimo užtikrinimas

2009 m. buvo atliktas „Mirtingumo nuo širdies ir kraujagyslių ligų sumažėjimo paramą gavusiuose regionuose tyrimas“. Vertinimui prižiūrėti ir įgyvendinti buvo sudaryta Projekto valdymo grupė. Ji aktyviai dalyvavo visame vertinimo procese. Paslaugų teikėjo suformuluotos vertinimo rekomendacijos buvo apsvaistytos dalyvaujant už vertinimą atsakingo padalinio atstovams, Sveikatos apsaugos

viceministrui, departamento direktoriui, kitų ministerijos padalinių atstovams, socialiniams partneriams. Galutinė vertinimo ataskaita buvo priimta pasirašant perdavimo–priėmimo aktą. Institucija pati pasirinko rekomendacijų įgyvendinimo priemones, atsižvelgdama į vertintojų pateiktus siūlymus. Vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo priemonės buvo aiškios ir konkrečios (pvz., parengti paslaugų teikimo tvarkos aprašą ūmių kardiologinių būklių pacientams). Vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo planas buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu, o jo įgyvendinimo kontrolė pavesta viceministrui pagal administruojamą sritį. Iki 2012 m. pabaigos daugiau negu pusė (60 proc.) vertinimo rekomendacijų buvo visiškai įgyvendintos. Šio vertinimo užsakovas per apklausą nurodė, kad vertinimas leido patobulinti 2007–2013 m. veiksmų programas (prioritetus / priemones), taip pat geriau atsiskaityti Europos Komisijai, pakėlė valstybės tarnautojų kompetenciją.

Vertinimo standartai ir vadovai

1. OECD, Quality standards for development evaluation, 2010. <<http://www.oecd.org/dataoecd/55/0/44798177.pdf>>
2. *Guidelines for Follow-Up to Evaluation Report Recommendations*, 2008. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001583/158399E.pdf>>
3. „Communication to the Commission from Ms Grybauskaitė in Agreement with the President“, *Responding to Strategic Needs: Reinforcing the use of evaluation*, Brussels, 21 February 2007, SEC(2007)213. <http://ec.europa.eu/dgs/information_society/evaluation/data/pdf/sec_2007_0213_en.pdf>
4. „The World Bank Group“, *Evaluation Ethics*, 2007.
5. American Evaluation Association. *Guiding Principles for Evaluators*, 2004. <<http://www.eval.org/publications/guidingprinciples.asp>>
6. „European Evaluation Society“, *Evaluation Standards of National and Regional Evaluation Societies*. <<http://www.europeanevaluation.org/library/evaluation-standards/national-and-regional-evaluation-societies.htm>>

Vertinimo metodinės gairės ir kitos rekomendacijos

7. European Commission, *The Partnership Principle in the Implementation of the Common Strategic Framework Funds – Elements for a European Code of Conduct on Partnership*. Commission Staff Working Document, 2012.
8. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, *Kontrafaktinių poveikio vertinimo metodų gairės*, 2012.
9. LR finansų ministerija, *Partnerystės principo taikymo ES struktūrinės paramos procese gairės*, 2012.
10. European Commission, *The Programming Period 2014–2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion policy – European Regional Development Fund and Cohesion Fund – Concepts and Recommendations*. Guidance document, Draft, November 2011.
11. LR finansų ministerija, VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, VšĮ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, *ES struktūrinės paramos vertinimas: metodinės gairės*, 2010.
12. LR finansų ministerija, *ES struktūrinės paramos vertinimo viešinimo rekomendacijos*, 2009.
13. European Commission, *The New Programming Period 2007–2013. Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Evaluation during the Programming Period*, Working Document No. 5, April 2007.
14. EVALSED, *An online resource providing guidance on the evaluation of socio-economic development*. <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evalsed/guide/index_en.htm>

Vertinimo ataskaitos ir studijos

15. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, *ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų kokybės vertinimas*, 2013.
16. VšĮ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, *ES struktūrinės paramos vertinimų rezultatų panaudojimo vertinimas*, 2013.
VšĮ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas. *Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studija*, 2009.

